

VIA FORA! EL PERILL DEL MAR

EL PASSAT DE LES TORRES DE BEGUR

Comissariat — Carla Caner Faig.

Organitza — Àrea de Medi Ambient de
l'Ajuntament de Begur.

Muntatge i disseny — PublitesaComunicació.

Participen — IMJAC. PANOA. Plaja Metalls, SL.

Agraïments — Arxiu Diocesà de Girona. Arxiu
Municipal de Begur.

NORMATIVA PER VISITAR LA TORRE

Espai de complexa circulació, no apta
per a persones amb vertigen i/o
mobilitat reduïda.

Només es permeten
6 persones dins de la torre.

La visita no és recomanable per a
menors de 7 anys.

A partir de 7 anys és recomanable la
companyia d'un adult.

No es pot entrar a la torre amb
motxilles, bosses de mà o qualsevol
altre objecte voluminós.

Espai amb voltes baixes i forats molt
estrets, vigileu amb el cap i eviteu
qualsevol cop.

La visita es realitza sota la
responsabilitat del mateix visitant.

LES TORRES DE BEGUR

Les torres de guaita i de defensa són, juntament amb les masies, les construccions rurals i locals més importants i característiques de l'època post feudal de les poblacions del nostre litoral. Un clar exemple és la torre del Mas d'en Pinc construïda entre finals del segle XVI i primera meitat del XVII, i situada al Puig d'en Subert, als afores del nucli de Begur. ✱

Per construir aquestes torres, s'havia de demanar permís al batlle —delegat territorial del sobirà o noble d'aquelles terres— de la Diputació o de les Corts, i esperar l'aprovació d'aquests per poder-les començar.

Les torres es van classificar en diferents grups seguint la seva localització: **AÏLLADES**, generalment municipals; de **GUAITA**, adossades a un mas o a prop d'aquest, com la torre del Mas d'en Pinc i, finalment les **COL·LECTIVES**, compartides per diferents masos construïts a prop d'aquestes.

Tot i gaudir de pocs coneixements i tècniques per a la construcció, els mestres d'obra van aconseguir alçar torres que s'han mantingut dempeus fins el dia d'avui. ♦

LA CONSTRUCCIÓ

La torre del Mas d'en Pinc i la resta de torres construïdes al nostre litoral, s'aixecaren amb pedra extreta de les pedreres més properes; s'unificaven amb morter de calç i rarament s'escairaven o es treballaven. Es tractava d'una arquitectura molt sòlida basada en un sistema de murs i voltes que s'anava repetint a cada nivell. ✱

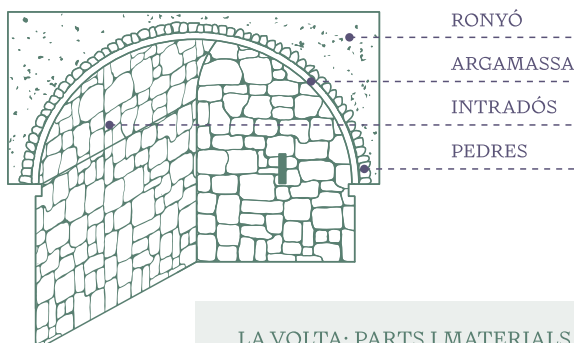
ELS MURS

Els murs eren forts i robusts, sobretot en el cas de les torres circulars, ja que havien d'aguantar el pes de les voltes. La torre del Mas d'en Pinc, ofereix un clar exemple d'aquest tipus de construccions en bon estat de conservació. Normalment, el gruix d'aquests variava entre 1,20 i 1,60 m, en el cas de la planta baixa, i entre 0,65 i 0,90 m a la part més alta; quan la construcció superava l'alçada d'un home, s'iniciava la instal·lació de les bastides.

LES VOLTES

Les voltes, eren construïdes generalment amb pedra i argamassa. La seva construcció es feia mitjançant encofrats de fusta o de canya encorbats i sostinguts sobre les cintres.

Les cintres eren estructures de fusta utilitzades per sostenir l'encofrat de la volta. Al damunt d'aquestes s'hi col·locaven els encanyissats i s'hi estenia una capa de morter de calç, que seria l'encarregada de vestir l'intradós.

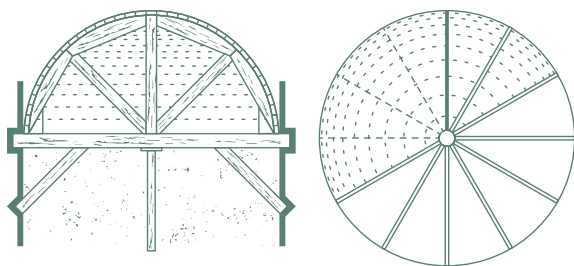
LA VOLTA: PARTS I MATERIALS UTILITZATS

Dibuix basat en l'original de Jaume Noguer.

— *Pirates, corsaris i torres de moros.*

Quaderns de Palafrugell. 1998.

Tot seguit, i resseguint la volta, s'hi afegien capes de pedra compactada per comprimir i fixar l'estructura així com morter amb sorra granada per omplir l'espai buit anomenat ronyó. Aquesta darrera part s'omplia de runes, pedres o fins i tot cendra, per acabar de donar resistència a la volta. Un cop els materials agafaven força, es retirava la cintra. ♦

CINTRA PER FER LES VOLTES DE TORRES DE PLANTA RODONA

Dibuix basat en l'original de Jaume Noguer.

— *Pirates, corsaris i torres de moros. Quaderns de Palafrugell. 1998.*

L'ARQUITECTURA

Les torres generalment tenien dues o tres plantes, amb una alçada que oscil·lava entre 12 i 14 metres d'alçada. La torre del Mas d'en Pinc, assoleix gairebé els 13 m d'alçada, i es troba distribuïda en tres plantes perfectament conservades. ✱

Les plantes inferiors s'utilitzaven per guardar-hi les armes, la pólvora i els aliments. La planta superior era la zona on es quedaven els defensors mentre durava l'atac, motiu pel qual hi trobem finestres amb espitlleres i festejadors.

Originàriament, les torres no estaven adossades a les masies, tot i que actualment la torre del Mas d'en Pinc està connectada a la casa mitjançant unes escales de pedra i una poterna que ens facilita l'accés. Així doncs, la torre del Mas ens ofereix un clar exemple representatiu de com eren les estructures d'aquest tipus de torres.

1 — MATACÀ

Situat sobre la porta, s'utilitzava per defensar l'accés a la torre, mitjançant el llançament de palla encesa, pedres...

2 — MÈNSULES

Elements constructius que sostenen el matacà.

3 — TERRAT

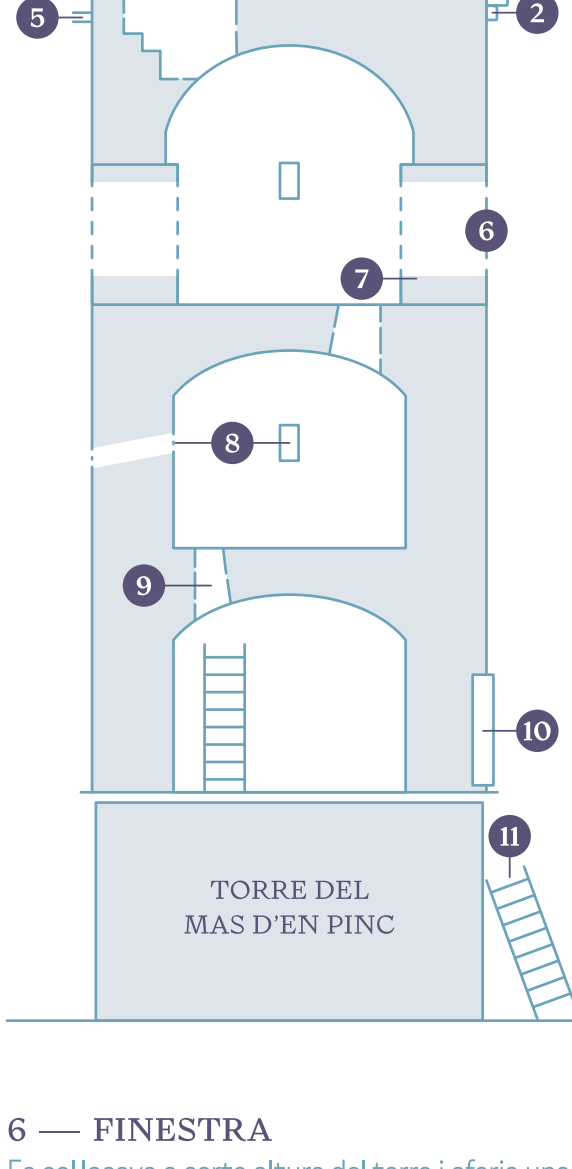
Era des d'on s'alertava del perill a la resta de població mitjançant l'encesa de fogueres o bé fent sonar els corns marins.

4 — MERLETS

Monticle de pedra que servia de protecció defensiva. En podem trobar de perímetre rectangular o de perímetre esglaonat.

5 — GÀRGOLA

Obertura per on desaguava l'aigua plujana del terrat.

6 — FINESTRA

Es col·locava a certa altura del terra i oferia una visió panoràmica de l'entorn. Al Mas d'en Pinc les finestres incorporen espitlleres per defensar-se dels atacants.

7 — FESTEJADOR

Element típic de les masies, es tracta d'un pedrís a cada cantó de la finestra per seure.

8 — ESPITLLERA

Petita obertura que permetia disparar a l'enemic des d'una posició avantatjosa. Generalment estaven emmarcades amb granit. Les podem trobar també a les masies i esglésies.

9 — TRAPA

Obertura de petites dimensions que comunicava els diferents nivells de la torre. Les dimensions tan reduïdes obligaven als atacants a passar un per un per la trapa, fet que donava avantatge als defensors.

10 — POTERNA

La porta d'accés a la torre, es col·locava a uns 3 m d'altura per dificultar l'accés. Eren de dimensions reduïdes i normalment escairades i emmarcades amb pedra.

11 — ESCALA

L'accés a la poterna s'havia de fer mitjançant una escala de fusta o una passera, que es retirava quan arribaven els atacants. Amb el pas dels anys, un cop desaparegut el perill de la pirateria, es va substituir per un pont de pedra permanent.

Tenint en compte l'armament d'aquella època, la curta durada de les incursions i el nombre reduït d'atacants, la torre oferia un refugi pràcticament inexpugnable, tot i que, tant els masos com els sembrats dels voltants, acabaven essent cremats a mans dels pirates. ♦

DEFENSA I REFUGIS

Amb la finalització del feudalisme les masies passen a ser l'objectiu de les forces invasores. A Begur, des de finals del segle XVI fins a la primera meitat del XVII es començaren a aixecar torres al costat de masies, penya-segats o turons. ✱

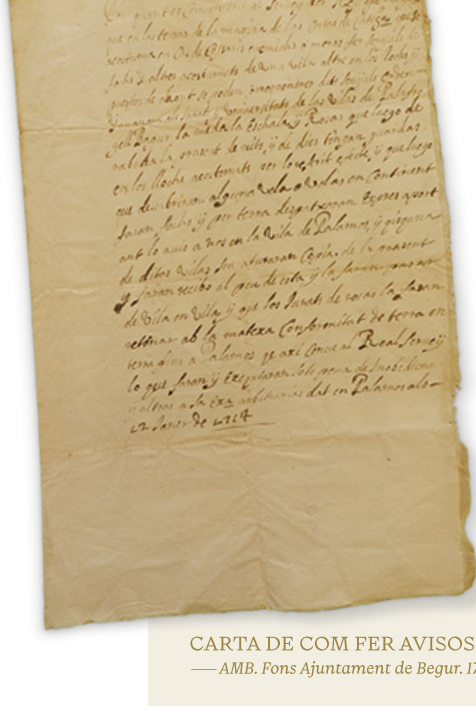
El sistema de vigilància de Begur comptava amb un reducte importantíssim: el PUIG DE SA GUÀRDIA i el PUIG DE SON RICH.

Des de Sa Guàrdia s'enviaven senyals que arribaven fins al Puig de Son Rich, Son Molas i el Mas d'en Geli arribant fins al Castell.

Des d'aquells reductes s'hi organitzaven guàrdies preparades pels mateixos veïns. Aquestes persones se'ls coneixia amb el nom de talaïers, guaites o escoltes i alertaven amb el crit de “moros a la costa” i “via fora!” juntament amb el so dels corns marins durant el dia i fogueres durant la nit.

A continuació el sacerdot tocava les campanes i els vilatans es refugiaven a les torres, a l'església o s'amagaven entre les roques d'alguna cala.

CARTA DE COM FER AVISOS
— AMB. Fons Ajuntament de Begur. 1714.

Se acostuma en cas de corsaris enemichs o moros fer senyals de focs i altres acostumats de una vila altre en los llocs y puestos de a on se poden correspondre dits senyals ordenam y manam als Jurats y Universitats de las Vilas de Palafrugell, Begur, la meda, la Escala y Rosas que luego de rebuda la prasent de nits y de dies tingan guardas en los llocs acostumats per lo referit efecte y que luego descubran alguna vela o velas en continent faran focs y per terra despatxaran expres aportan lo avis a nos en la Vila de Palamos y que cadascuna de dites viles sen aturaran copia de la present y faran recibo a peu de esta y la faran pasar de Vila en Vila y que los Jurats de Roses la faran retornar ab la mateix Conformitat de terra fins a Palamos que aixi ... al Real Servey lo que faran y executaran sots pena inobediencia y a les altres a sa excel·lència arbitrarias dat (fet o donat) a Palamos als 12 de gener de 1714.

El manteniment d'aquesta xarxa es feia mitjançant els poders locals i no sempre es disposava de vigilància. Els avisos o els correus que alertaven de presència de corsaris o pirates en altres poblacions permetien als begurencs organitzar les guàrdies només quan era estrictament necessari. ♦

LLIBRE DE COMPTES
— AMB. Fons Ajuntament de Begur.
1584–1638.

Tinc pagat per anar Dalmau a la Bisbal
per portar polvora per la torre.....4 sous
—Per quatra omans per anar guardar la torra..... 8 sous
—Per anar Dalmau una guardia Item
Antoni Ferrer 1 sou
—Un avis de nits 2 sous
—Un avis de dias 1 sou

L'ESTRUCTURA DEFENSIVA DE BEGUR

Les torres de defensa de Begur estan catalogades com a Bé Cultural d'Interès Nacional dins el inventari del Patrimoni Arquitectònic de Catalunya.✳

Es té constància física i documental de l'existència de diferents torres de defensa a Begur, de les quals sis es conserven en bon estat, mentre que la resta s'han modificat o bé enderrocat.

A més, existeix documentació { textos de guàrdies, cartografia antiga, etc. } que demostraria l'existència de sis torres més aïllades, probablement gestionades pels poders locals, tot i que no s'han pogut trobar les seves restes. ♦

TORRES
CONSERVADES

- 1 Torre Hermanac de Can Pi
- 2 Torre de Can Marqués
- 3 Torre Sant Ramon
{Torre d'en Caixa}
- 4 Torre i Casa de Pella i Forgas
- 5 Torre del Mas Mauri de Vall
- 6 Torre del Mas d'en Pinc

TORRES
ENRUNADES

- 11 Torre del Mas Son Geli
- 12 Torre de Can Pi
- 13 Torre del Mas Carreras
- 14 Torre de Can Ferriol

ALTRES ELEMENTS DEFENSIUS

- 7 Església de Sant Pere de Begur
- 8 Torre de l'Homenatge —Castell
- 9 Torre del Castell Romànic—Esclanyà
- 10 Torre de Sa Tuna

TORRES
HIPOTÉTICAS

- 15 *Illa Roja*
- 16 *Puig Rodó*
- 17 *Convent de Santa Reparada*
- 18 *Son Molas*
- 19 *Son Rich*
- 20 *Puig de Sa Guàrdia*

ELS ESCLAUS

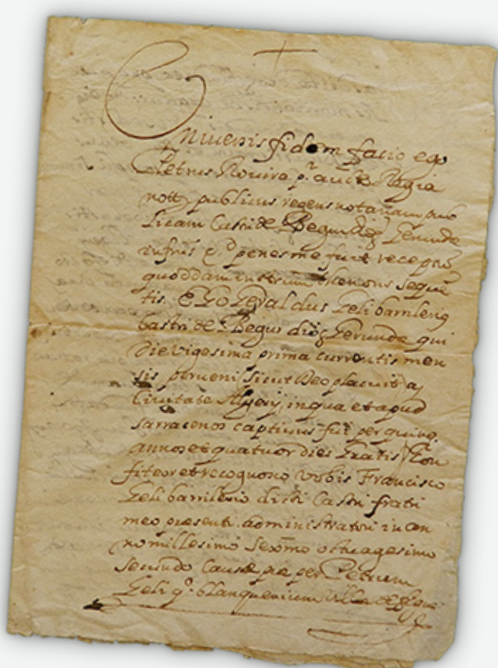
LES VÍCTIMES

I LA SEVA REDEMPCIÓ

Davant la inseguretat que oferia el mar, la vila de Begur disposava de diverses institucions destinades a recaptar diners per salvar als veïns captius, també anomenats esclaus. ✱

LA CAUSA PIA DE PERE GELI

Fou creada per **PERE GELI BLANQUER** el 1551 poc abans de morir. Va ser la primera institució filantròpica de Begur. Un cop mort, els seus hereus van haver de vendre tots els béns per crear un fons d'alliberament pels captius de la família tal com havia establert Pere Geli. A més, amb els diners sobrants, es van oferir préstecs a altres veïns del poble per pagar altres rescats.

RESCAT DE L'ESCLAU GERARD GELI
GRÀCIES A LA CAUSA PIA
— AMB. Fons Ajuntament de Begur. 1692.

LA GERMANDAT DELS CATIUS

Era administrada pels regidors del poble i treballava de forma coordinada amb el Bací.

EL BACÍ DELS CAPTIUS (CATIUS)

Era gestionada per la parròquia de Begur i disposava de tres formes per recollir diners.

- La primera provenia de les donacions que es produïen durant les litúrgies.
- La segona a través de la desena part dels ingressos dels pescadors generats els diumenges i dies festius, després de l'autorització expressa obtinguda de Roma per a aquesta finalitat.
- Finalment la tercera font d'ingressos era la que provenia de les barraques anomenades “catius” on els pescadors tenien les xarxes.

Tenim consciència per una escriptura pública {Capbreu} de 1728, que la parròquia de Begur disposava d'una barraca a Sa Riera i Sa Tuna que possiblement van exercir de Catius.

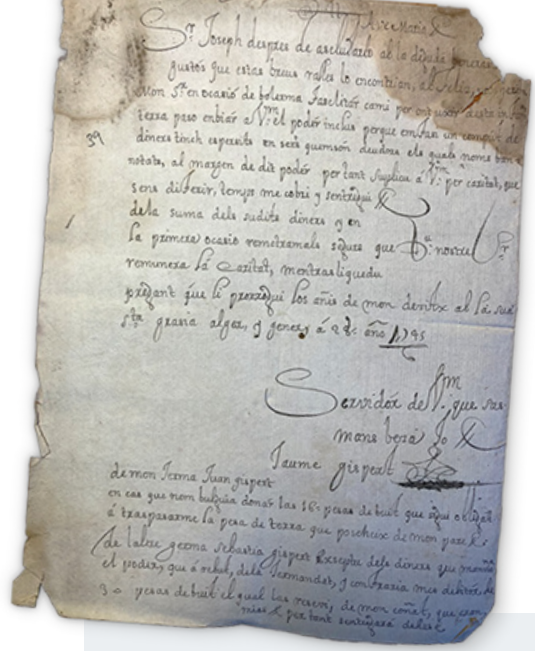
LA CONFRARIA DEL ROSARI

Creada l'any 1610, fou una altra institució també destinada a la redempció dels captius i de la qual es van beneficiar molts begurencs. ♦

JAUME GISPERT

ESCLAU DE L'ALGER

Va néixer a Begur el 12 de desembre de 1715. Amb l'edat de 22 anys, ja compromès amb Reparada Rayó Caner, fou capturat pels musulmans i enviat a l'Alger.

CARTA DE JAUME GISPERT QUE ES TROBA ADJUNTADA A LA DE FRA PERE AROSTEGUI
— Arxiu Diocesà de Girona – Tots els drets reservats. 1745.

De mon Jerma Juan Gispert en cas que nom bulguia donar las 16 peces de buit, que sigui obligat de traspasarme la pesa de terra que poseheix de mon pare.

A part de les feines pròpies d'un esclau, aconseguí treballar a l'Hospital Reial de l'Alger, on va conèixer l'administrador Fra Pere Arostegui, un sacerdot de l'Ordre de la Santíssima Trinitat dels Redemptors Calçats que l'ajudà juntament amb altres esclaus a escriure les seves cartes.

CARTA DE JAUME GISPERT
— Arxiu Diocesà de Girona – Tots els drets reservats. 1745.

{...} i així estimare a Vm que me fassa la caritat y mirarme esclau de posar Deu nostre Sr. davant los ulls de mon germa que ell se troba en terra de christians y jo en terra de Barbaros no apareix tot una cosa que aver ell complert en ferma remesa de exas quantitats no seria jo en esta mala terra com so y axi no es mirarme com a Germa, sino com a un estrany y axi com en las entecedents carte tinch escrites a Vm acompanyades de percura del Para Precursor de est ospital per a que Vm. cobrar de dit mon germa ditas quantitats afi que Vm me miras en ulls de misericordia en ferma la remesa per via de Marsella que desitjo eixir desta mala terra y restituirme a terra de christians que es lo que mes importa. Me saludara a mon Para y Mara y demes personas de ma obligacio y a Vm aseludo de tot afecte com me toca de ma obligacio que quedo pregant a Deu lo que s.s.m.a Alger novembre de 1745.

Som major servidor de Vm. Jaume Gispert, pobre esclau.

Eren cartes desesperades enviades als seus germans on els tractava de traïdors per no enviar els diners que la confraria havia recollit per al seu rescat; cartes al mossèn de Begur, Josep Mont, atorgant-li poders, etc.

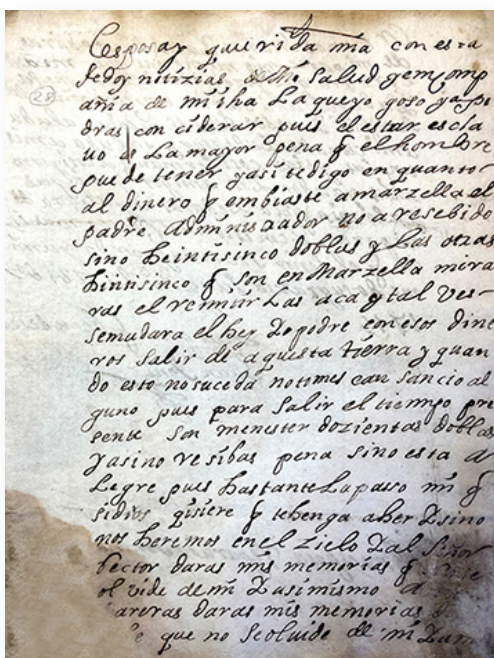
Una història d'odi entre germans, solidaritat entre esclaus i l'esperança d'un amor compromès que finalitzà al cap de set anys amb l'alliberament del protagonista.

Amb el seu retorn el juliol de 1745, Jaume Gispert es casà amb Reparada Rayó que l'havia estat esperant tot aquell temps, i visqué en terres cristianes fins a la seva mort als 65 anys, l'any 1780. ♦

JOAN TUNÍ

ESCLAU DE TUNIS

El begurenc fou capturat pels pirates mentre feinejava a la mar i enviat a Tunis com esclau.

CARTA DE JOAN TUNÍ A LA SEVA ESPOSA
— Arxiu Diocesà de Girona – Tots els drets reservats. 1745.

Esposa querida mia: Con esta te doy noticias de mi salud y em compañía de miiha. La que yo gozo ya podras conciderar pues el estar esclavo es la mayor pena que el hombre puede tener y asi te digo en quanto el dinero que embiaste a Marzella, el padre Administrador no ha recibido sino beinticinco doblas y las otras beinticinco que son en Marzella.

Miraras el remitirlas aca y tal ves se mudara el bey y yo podre con esos dineros salir de aquesta tierra y quando esto no suceda no tomes cansancio alguno, pues para salir el tiempo presente son menester dozientas doblas. Y asi no recibas pena, sino esta alegre, pues bastante la passo yo, que si Dios quisiere que te venga a ber y si no nos veremos en el zielo.

Reparada Forgas, la seva dona va necessitar gairebé quatre anys per aconseguir les 252 peces del rescat. El 16 de novembre de 1740, li va encarregar al comerciant i contrabandista Josep Geli que entregués els diners a Monsieur l'Estrada, un intermediari Marsellès que tenia contactes amb el Bei {governador} de Tunis per l'alliberament dels esclaus.

Entre partides de tabac, canvis de moneda, rebuts falsos i l'aparició d'un nou intermediari {Macià Cateura}, Tuní va rebre només la meitat del rescat. Davant aquestes circumstàncies es va celebrar un judici que finalitzà el 30 de març de 1748.

El Comissari Reial de Guerra, de Marina i Ministre Principal del Principat de Catalunya va sentenciar culpable a Macià Cateura, que ja havia mort i obligava als seus hereus a entregar els diners que mancaven per l'alliberament de Tuní.

Malauradament, els diners no van arribar a temps i Joan Tuní va morir a l'edat dels 39 anys a Tunis després de 14 anys d'esclavatge. ♦